

Το μωσαϊκό της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στη Μονή Σινά

/ [Ιερές Μονές](#)

Ένα από τα αριστουργήματα της βυζαντινής τέχνης είναι το περίφημο μωσαϊκό της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στην Ιερά Βασιλική Μονή Θεοβαδίστου Όρους Σινά.

Πολύ σύντομα μετά την ολοκλήρωση της οικοδομήσεως της Μο-νής και του Καθολικού, η αψίδα του ιερού Βήματος κοσμεύεται με το περίφημο μωσαϊκό της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος. Η θέα και η μετοχή της δόξης του Θεού, ως τελικός προορισμός του ανθρώπου, αιχμαλώτιζε ανέκαθεν τον πόθο των Μοναχών, και ως εκ τούτου η Μεταμόρφωσις του Ιησού ετύγχανε πάντοτε μια από τις πιο αγαπημένες τους εορτές. Όλως ιδιαιτέρως αρμόζει στο Θεοβάδιστον όρος, όπου οι δύο προφήτες Μωυσής και Ηλίας αξιώθηκαν εν ζωή να συνομιλήσουν με τον Θεό. Η αφιέρωση του Καθολικού του Σινά σε αυτήν μόνον τυχαία δεν μπορεί να θεωρηθεί. Το πρωινό φως του ήλιου, όπως κατέρχεται από τα παράθυρα του αγίου

Βήματος, υπενθυμίζει εν-το-να το Ευαγγελικό χωρίο: έλαμψε το πρόσωπον αυτού ως ο ήλιος, τα δε ιμάτια αυτού εγένετο λευκά ως το φως (Ματθ. ΙΖ΄, 2).

Σύμφωνα με την Ευαγγελική διήγηση, ο Χριστός απεκάλυψε στο όρος Θαβώρ την δόξα της θεικής Του φύσεως στους τρεις Μαθητές που έμελλαν να Του συμ-παρασταθούν μετά από λίγες ημέρες στην αγωνία Του. Στο πλάι Του εμφανίστηκαν οι προφήτες Μωυσής και Ηλίας εν δόξη, βεβαιώνοντας με την παρουσία τους την εκπλήρωση των προφητειών περί του Μεσσία στο πρόσωπο του Ιησού και προαναγγέλλοντας την επικείμενη έξοδό Του, τον σταυρικό θάνατο (Λουκά Θ΄, 31).

Περιγραφή

Στην παράσταση ελλείπει οποιαδήποτε ένδειξη τοπίου και η έμφαση εστιάζεται στο υπερφυσικό γεγονός. Από τα έξι πρόσωπα, μόνον ο Χριστός απεικονίζεται δισδιάστατος, σε μια προσπάθεια του καλλιτέχνη να αποδώσει την διαφορετικότητα του Θεανθρώπου και δη της θείας φύσεώς Του που φανερωνόταν την ώρα εκείνη στην αυθεν-τική της αίγλη. Αν-τίθετα, οι δύο Προφήτες έχουν ογ-κο, ενώ οι τρεις Μαθητές παρουσιάζουν ακόμη περισσότερα φυσιοκρατικά στοιχεία.

Ο Χριστός παρουσιάζεται μέσα σε γαλάζια «δόξα», η οποία υποδηλώνει το άκτιστο Φως που εξέπεμ-πε, ενώ διάφανες ακτίνες του κατευθύνονται προς τους παρισταμένους Προφήτες και Αποστόλους και τον περιβάλλοντα χώρο. Καθώς η μορφή Του απομονώνεται από το χρυσό βάθος, ο λευκός εξαστράπτων (Λουκά Θ΄, 29) ιματισμός Του αφήνει την αίσθηση εντονότερης λαμ-πρό-τη-τος. Οι αποχρώσεις του λευκού και του γαλάζιου κυριαρχούν και στα ενδύματα όλων, κα-τα την σύμμετρη μετοχή τους στο τελούμενο, ενώ και τα πρόσωπα πλάθον-ται με χρώματα φωτεινά. Οι δύο Προφήτες με τις χειρονομίες τους φαίνον-ται συλλαλούν-τες (Ματθ. ΙΖ΄, 3) με τον Κύριο, ενώ οι εκφράσεις των Μαθητών είναι πλήρεις φόβου, δέους και απορίας.

Στα δύο τόξα γύρω από την κυρία σύνθεση παρατίθεν-ται πορτραίτα Αποστόλων και Προφητών σε δίσκους. Στο μέσον και στον ίδιο άξονα κάτω από τον Χριστό, απεικονίζεται ο προφήτης και βασιλεύς Δαυίδ ως Ρωμαίος αυτοκράτωρ. Η παρουσία του αποτελεί αναφορά στη γενεαλογία του Χριστού κατά την ανθρώπινη φύση Του, αλλά περιέχει και τα χαρακτηριστικά γνωστών απεικονίσεων του Ιουστινιανού. Στις γωνίες υπάρχουν πορτραίτα του ηγουμένου Λογγίνου, επί της εποχής του οποίου συνετέθη το ψηφιδωτό, και του διακόνου Ιωάννου. Πρόκειται πιθανότατα για τον όσιο Ιωάννη της Κλίμακος, ως εμ-πνευστή του σχεδιασμού του

μωσαϊκού και καθοδηγητή των καλλιτεχνών στην απόδοση των πολλαπλών θεολογικών νοημάτων του.

Το μέτωπο της κόγχης άνωθεν της αψίδος κοσμεί μια ιδιότυπη παράσταση της Δείσεως και ίσως η αρχαιότερη. Ο Αμνός του Θεού ίσταται εν μέσω δύο Αρχαγγέλων που ίπτανται άνωθεν του Ιωάννου του Βαπτιστού και της Θεοτόκου. Πιο ψηλά, δύο συνθέσεις απεικονίζουν τον Μωυσή μπροστά στην Φλεγόμενη Βάτο και τον ίδιο να δέχεται τον Νόμο. Λίγο αργότερα, το εικονογραφικό πρόγραμμα της κόγχης του ιερού Βήματος θα επεκταθεί με δύο εγ-καυ-στι-κες παραστάσεις στις παραστάδες: την θυσία του Αβραάμ και την θυσία του Ιεφθάε.

Το μέγεθος του έργου, η ποιότητά του και η όλη ανυπέρβλητη εκτέλεση προδίδουν καλλιτέχνες προερχομένους από την Κωνσταντινούπολη. Ο έκπαγλος αυτός καλλωπισμός ενός ναού απομονωμένου στις άβατες εσχατιές της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας δηλώνει σαφώς και το γενικό επίπεδο του διακόσμου των ναών της εποχής, το οποίο οπωσδήποτε θα ήταν μεγαλειώδες.

Συντήρηση

Η πρώτη πολύ αναγ-καία συντήρηση του μωσαϊκού του Καθολικού μαζί με εκείνου της Βάτου επετελέσθη με εν-τυ-πω-σια-κη επιτυχία από τον Ρώσσο ιερομόναχο Σαμουήλ το 1847, επί αρχιεπισκόπου Σινά Κωνσταντίου του Βυζαντίου, όπως αναγράφεται εκατέρωθεν της αψίδος της Βάτου. Ο Σαμουήλ εντόπισε περιοχές του μωσαϊκού της Μεταμορφώσεως που είχαν αποκολληθεί από τον τοίχο και τις στερέωσε χρη-σι-μο-ποι-ώντας σιδερένια στηρίγματα που συγ-κρα-τούν-ταν από ισχυρά μεταλλικά καρφάκια. Υπήρχαν επίσης πολλά κενά από ελλείπουσες μεμονωμένες ψηφίδες, τα οποία συμπλήρωσε με γύψο προκειμένου να αποτρέψει περαιτέρω επιδείνωση. Τις προσθήκες επιχρωμάτισε ώστε να μην φαί-νον-ται στο μάτι από το δάπεδο του ιερού Βήματος.

Με την λεπτομερή και πολύ προσεκτική συν-τήρηση του Σαμουήλ, το σιναϊτικό μωσαϊκό διέφυγε τις πολύ συνηθισμένες κατά τον 19ο αιώνα υπέρμετρα δραστικές επεμβάσεις, όταν εκτεταμένες περιοχές ψηφιδωτών ξανακατασκευάζον-ταν με νέα υλικά, ή όταν ολόκληρα μωσαϊκά αφαιρούν-ταν από τους τοίχους και ξαναεφαρμόζον-ταν, με μη ευκαταφρόνητες ζημιές.

Το 1958 και στα πλαίσια μιάς πολυετούς επιστημονικής αποστολής των πανεπιστημίων Michigan και Princeton με επικεφαλής τον Kurt Weitzmann διαπιστώθηκε η εκτεταμένη αποκόλληση του μωσαϊκού στην περιοχή της μορφής του Χριστού και η άμεση ανάγ-κη μιάς συστηματικής συν-τηρήσεως. Λίγους μήνες αργότερα, τον Ιανουάριο του 1959 φθάνουν στην Μονή επί τούτου δύο επιφανείς συν-τηρητές, οι Carroll Wales και Κωνσταν-τίνος Τσαούσης.

Πενήν-τα έξι τρύπες ανοίχτηκαν με ιδιαίτερη προσοχή σε στρατηγικά σημεία και πληρώθηκαν με ειδικό μείγμα γύψου μέσω υποδερμικών βελόνων προσαρμοσμένων σε ειδικά κατασκευασμένες σύριγγες, ενώ χάλκινοι γάντζοι στερεώθηκαν σε επτά τρυπήματα μέσα στον γρανιτένιο τοίχο. Οι συντηρητές βεβαίωσαν την ικανοποιητική προς ώραν συγ-κρα-τη-ση του μωσαικού, αλλά επεσήμαναν την ανάγ-κη μιάς λεπτομερέστερης εξετάσεώς του στο μέλλον.

Νέα αποστολή καταφθάνει το καλοκαίρι του 1960 με κύριο αν-τικείμενο τον καθαρισμό του ψηφιδωτού από τον Ernest Hawkins. Στην ευαίσθητη επιχείρηση της αφαιρέσεως συσσωρευμένης αιθάλης 1400 ετών, έγινε διακριτική και περιορισμένη χρήση διαλυτικών, ενώ η κυρίως επέμβαση επετελέσθη με οδοντιατρικά εργαλεία και τον λεπτότερο δυνατό χειρισμό. Έκπληκτοι οι επιστήμονες διεπίστωσαν ότι οι ψηφίδες στο σύνολό τους ήταν οι αυθεντικές και

ότι καμία άλλη προσπάθεια συντηρήσεως δεν είχε επιχειρηθεί στο παρελθόν, πλην της πολύ επιτυχούς του Σαμουήλ. Ταυτόχρονα τεκμηριώθηκε χωρίς αμφιβολία η χρονολόγηση του μωσαϊκού κατά τον 6ο αιώνα.

Οι δύο αυτές «ηρωικές» επιχειρήσεις (1847, 1959-60) σε συνθήκες αν-τίξοες από κάθε άποψη στο μέσον της πιο δυσπρόσιτης ερήμου, αναμφισβήτητα έσωσαν προσωρινώς το μωσαϊκό από ανεπίστρεπτες βλάβες, ενώ παράλληλα όλοι όσοι ασχολήθηκαν τόνισαν την ανάγκη μιάς ολοκληρωμένης και τελικής στερεώσεως.

Το έτος 2005 η Μονή του Σινά ανέθεσε την συνολική συν-τήρηση του μωσαϊκού στον Ιταλό Roberto Nardi και την ομάδα του. Η εργασία διήρκεσε συνολικά ένδεκα έτη και διεξήχθη με τα πλέον σύγχρονα υλικά και τεχνικές. Παράλληλα πραγματοποιήθηκε στατική στήριξη της αψίδος με ειδικά διατρήματα και συσφίξεις της συνόλου οικοδομής, κα-θως και ενδεδειγμένη στεγανοποίηση της οροφής για την ανάσχεση της εισερχόμενης καταστροφικής υγρασίας από βροχές. Η τρίτη αυτή συντήρηση έλυσε οριστικά, ενδεχομένως για μερικούς αιώνες, το ζήτημα της στερεώσεως του σημαντικότερου ίσως πρωτοχριστιανικού σωζομένου ψηφιδωτού.

